

6. Проводити широкі інформаційні кампанії щодо прав дітей, підтримувати роботу Національної «гарячої лінії» з прав дітей.

Отже, соціально-правовий захист дітей представляє систему заходів та гарантій, що спрямовані на виявлення, попередження та нейтралізацію впливів негативних чинників на життєдіяльність дитини; це комплекс взаємодії державних закладів та недержавних організацій щодо законодавчого і соціального закріплення прав дітей, в основу яких покладено пріоритет дитини, гарантування їй особистих та соціальних прав, охорону законних прав і свобод, дотримання гідних умов їхнього життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про охорону дитинства» // Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2001. - № 1.
2. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» / Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2001. - № 42.
3. Ковчина І. М. Підготовка студентів до соціально-правового захисту особистості: Навч.-метод. посібник. / За заг. ред. А. Й. Капської. - К. : НАУ, 2005. - 196 с.
4. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / І. В. Пеша. - К., 2000. - 87 с.
5. Енциклопедія правового захисту неповнолітніх / Н. В. Шость, М. К. Козир, О. М. Ситнік. - К. : 1997.

УДК 159.9.01 : 159.923

Ященко Е. М.

к.пед.н., доцент кафедри
психологічних та педагогічних
дисциплін ЮФ ТНЕУ

ПРОЩЕННЯ ЯК ЗРІЛИЙ РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ

Сучасні зміни у соціально-економічному житті країни вимагають пошуку нових підходів до проблем особистісних ресурсів стресоподолання та психологічного захисту людини. Вивчення захисних механізмів в практичній площині уможлиблює розуміння особливостей функціонування адаптаційних можливостей особистості в умовах стресу, що є надзвичайно актуальною проблемою в Україні сьогодні.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що у зарубіжній та вітчизняній психології є велика інформаційна база теоретичного та емпіричного матеріалу, що, з одного боку, виявляє сутнісний зміст та концепції психологічного захисту, з іншого, фокусує увагу на суперечливості даного феномену (Г.Блюм, Д.Вайлант, Ф.Василюк, В.Бассін, Г.Блюм, В.Журбін, Р.Плутчик, Є.Романов, Ю.Савенко). Також змістовну характеристику психологічного захисту вчені зводять здебільшого до захисних механізмів психіки, єдиної класифікації яких досі не презентовано.

Відомим є визначення поняття «психологічного захисту» у психоаналізі, що означає способи захисту свого Я від травмуючих подій, явищ, переживань,

тривоги. Поняття «захист» вперше ввів З. Фройд у своїй праці «Захисні нейропсихози», запропонувавши визначення поняття як специфічного захисного процесу, який проходить поза і за межами свідомості [3].

Ієрархію механізмів захисту відповідно до рівня їх розвитку висвітлив зарубіжний вчений Дж.Вайлант. Він доводив, що вони поділяються на патологічні, незрілі, невротичні і зрілі захисти [4]. Подальшого розвитку уявлення про певну ієрархічність механізмів захисту набуло в роботах Н. Хаан [5].

В нашому дослідженні актуалізується сутнісний зміст та значення зрілих психологічних захистів особистості, серед яких особливе місце посідає такий захисний механізм, як прощення.

У „Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що прощення – це дія за значенням прощати, простити, або поблажливість до когось-небудь, скасування кари, помилування [1, 998].

Прояв прощення в міжособистісних стосунках загалом визначається як рішення: 1) відмовитись від негативних думок, емоцій і поведінкових проявів відносно людини, котра незаслужено образила вас; 2) формувати позитивні думки, емоції і поведінкові прояви у стосунках з людиною, яка так зробила [2, 93].

Проблема, яка виявляється у тому, що саме вважати прощенням, цікавила багатьох філософів і психологів. Зокрема, Р.Ернрайтом та іншими науковцями [2, 94] досліджувались окремі властивості, котрі визначають контекст прощення, а саме: а)прощення народжується за умови невинного ущемлення зі сторони іншої людини; б)образ повинна бути об'єктивною реальністю; в)прощення визначається почуттям справедливості; г)той, хто ображає, не завжди діє намірено; д)не завжди зрозуміло, хто є кривдником, а хто – постраждалим.

Поняттю прощення досі не надається правильного значення. У філософському розумінні прощення є проявом слабкості. Ф.Ніцше стверджував, що пробачити того, хто вас образив – це означає проявити слабкість, показати, що ви не можете відстояти своє право на справедливе вирішення проблеми, котра виникла в між особистісних стосунках. Також трактують прощення як прояв прагнення до домінування, переваги [2, 94].

Деякі вважають прощення протилежністю справедливості. А насправді вони не є взаємовиключаючими поняттями. Хоча існують випадки, коли людина, яка пробачила, позбавляється можливості добиватися справедливості, і найстрашніше, коли несправедливість стає вічною проблемою. Сьогодні деякі вчені вважають, що готовність прощати є небезпечною для суспільства. Якщо його члени будуть готовими до прощення, то злочинці можуть уникнути заслуженого покарання [2, 95].

Прощення ще трактують як прояв неповаги до інших. Дж.Габер та Ф.Ніцше стверджували, що прощення означає те, що ми не вважаємо інших відповідальними за особисті вчинки, або здатними наслідувати моральні принципи і міркуємо, що не потрібно витратити на них свій час і зусилля [2].

Справжнє прощення є моральним актом з глибинною внутрішньою дією. Його часто плутають із помилуванням, котре являє собою акт милосердя, який офіційно здійснюється легальною інстанцією, наприклад, судом. Прощення – це особиста реакція потерпілої сторони, воно не залежить від будь-яких юридичних рішень.

Для опису того, як люди проходять процес прощення, як механізму психологічного захисту, окреслимо основні його фази за схемою Р. Ернрайта

[2, 97]. Вона включає: *I. Фазу відкриття* (осмислення психологічного захисту, визнання факту, що образа мала місце; визнання наявності гніву з метою позбавитися від нього, а не підтримувати його в собі; визнання сорому, якщо це відповідає обставинам; усвідомлення затрати емоційної енергії на образу; усвідомлення особистого залучення в когнітивну «репетицію» образи (чи постійні думки про неї); розуміння того, що ображений порівнює себе з тим, хто його ображає; розуміння того, що ображений може виявитися жертвою постійних негативних змін; розуміння динаміки поглядів на справедливість у світі). *II. Фазу прийняття рішення* (зміна сприйняття та нове розуміння того, що попередні стратегії позбавлення від почуття образи не спрацьовують; готовність розглядати прощення як найкращий вибір; готовність пробачити кривдника). *III. Фазу дії* (перегляд власних поглядів на кривдника та ситуацію загалом за допомогою застосування на собі різних ролей; емпатія у відношенні до кривдника та усвідомлення власного співчуття; «поглинання» неминучого болю). *IV. Фазу результату* (знаходження особистісного сенсу для себе та інших в стражданні та прощенні; розуміння власної потреби в пробаченні зі сторони інших в минулому; усвідомлення того, що людина не є ізольованою від інших; віра в те, що пережита образа може змінити мету життя; зменшення негативних і ймовірне зростання позитивних почуттів стосовно кривдника та осягання внутрішнього вирішення ситуації; примирення з партнером) [2, 97].

Отже, зрілі рівні психологічного захисту забезпечують здатність людини оцінювати і зберігати свої енергетичні затрати і навіть психологічну рівновагу. З огляду на те, що у кожної особистості власне розуміння самого змісту поняття прощення (як помсти, відшкодування, виконання вимог релігії, любові тощо), проблема цього захисного механізму як операціонального плану самоопанування, стресоподолання та подолання критичних ситуацій особистістю вимагає подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. - К.; Ірпінь: ВТ „Перун, 2001. – 1440 с.
2. Гассин, Э.А. Психология прощения / Э. А. Гасин // Вопросы психологии, 1999. – №4. – С. 93–104.
3. Фрейд А. Защитные механизмы / А. Фрейд // Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия / [редактор-составитель Д. Я Райгородский]. – Самара : Издательский Дом «Бахрах-М», 2008. – С. 339 – 356.
4. Vaillant G. E. The wisdom of the ego / G.E. Vaillant - Cambridge.: Harvard University Press, 1993. – 213 p.
5. Naan N. Coping and defending: Processes of self–environment organization. / N. Naan. – N. Y., Academic Press. - 1977. - 346 p